

Л. СПРЕГ ДЕ КАМП АРИСТОТЕЛ И ОРЪЖИЕТО

Превод от английски: Красномир Крачунов, 1992

chitanka.info

Очевидно хората биха живели много по-добре, ако развитието на науката бе започнало, да кажем, хиляда години по-рано.

Очевидно...

От Шерман Вивера,
библиотекаря, Дворец,
Пауманоки, Севанхаки,
Сахемат Линеипа,
Трета цветна Луна 3087 г.

До Месир Маркос
КОКИДАКИС,
Консулство на страните
от Балканското съдружество,
Катаапа,
Съюз на мускоките

Дълбокоуважаеми г-н консул!

До вас сигурно са дошли съобщения, че в сражението при Птаксите нашият доблестен Сахем, с помощта на отреди копиеносци и стрелци с лъкове, унищожи окованите в броня рицари на мингите и постигна славна победа. (Да извърши това го съветвах още преди години, но да не се връщаме към предисторията...) Савойавата и почти всичките му сенеки са разгромени, а онеидите се предадоха, преди да им връчим ултиматума. Утре сутринта пристигат посланиците на Големия Съвет на Дългия Дом. Докато продължават преговорите за мир, пътищата на юг са отново свободни и аз Ви изпращам отдавна обещания разказ за събитията, които ме пренесоха от моя свят в този.

Ако по време на последното Ви пътуване се бяхте задържали за по-дълго, мисля, че бих успял да Ви обясня всичко, независимо от лингвистическите трудности и недочуването, от което страдам. Но е възможно истината да се разбере дори ако Ви изложат просто събитията в хронологически ред.

Сигурно вече знаете, че съм се родил в свят, който на картата по нищо не се отличава от Вашия, но в който обществените отношения са съвсем различни. Аз Ви разказвах за успехите на науката ни, за

механизмите и откритията, направени от нас. Вие, така предполагам, сигурно сте решили, че аз съм просто още един измамник, въпреки че вежливостта не Ви позволи да ми го кажете направо.

Трябва да ви уверя, че разказът ми е истина от начало до край, въпреки че по причини, които ще разберете по-късно, не съм в състояние да дам доказателства. Аз съм натурфилософ и ръководех група млади учени, участващи в така наречения проект „Брухуейн“, наречен по името на учебния център, разположен на брега на Севанхаки, на двадесет парасанги на изток от Пауманок. Този остров носи името Бруклин и е част от огромния град Ню Йорк. Моят проект бе свързан с изучаването на пространството и времето. (Какво означава това, не е важно, четете по-нататък.) В този център се научихме да добиваме огромни количества енергия от морската вода и го извършвахме с помощта на тъй наречената термоядрена реакция. Благодарение на това можехме да концентрираме на малък участък толкова количество енергия, че ни даваше възможност да изкривяваме единството, наричано пространствено-временно, и да преместваме обекти във времето така, както другите наши механизми се преместват в пространството.

Когато изчисленията ни доказаха теоретическата възможност за преместване на обекти в миналото, ние започнахме да създаваме устройство, което да извърши проверка на тази хипотеза. Отначало изградихме малък опитен образец и с негова помощ изпращахме в миналото дребни предмети за кратък срок. Започнахме с обекти от неживата природа, а после открихме, че без никаква вреда преместваме зайци или мишки. Вещта, преместена в миналото, не оставаше завинаги там, по-скоро се държеше като една от гумените топки на хесперидите: оставаше за определен срок, в зависимост от масата си и количеството енергия, използвана за преместването му, а след това внезапно се връщаше в същото място, по време и пространство, откъдето бе започнал движението си.

* * *

Ние редовно съобщавахме за резултатите от изследванията, но началникът ми бе зает с други дела и няколко месеца не бе чел

докладите ни. Но когато получи отчет, че се занимаваме с машина, която би могла да премества във времето човек, той се заинтересува, прочете натрупаните папки с материали и ме повика при себе си.

— Шърм — каза той, — консултирах се с Вашингтон по отношение на този проект и се боя, че не им се харесва.

— Защо? — удивих се аз.

— Причините са няколко. Първо, смятат, че има преразход на фондовете. Те имат интерес към проекти за усвояването на Антарктида и биха желали да се прехвърлите на него. Освен това, трябва да призная, в известна степен се боят от машината ви. Да предположим, че се отправите във времето например на Александър Македонски и го застреляте в началото на кариерата му. Това би изменило цялата следваща история и ние можем да изчезнем като дим.

— Ама че глупости — казах аз.

— Добре де, а какво ще стане?

— Изчисленията ни не дават окончателни резултати, но съществуват няколко възможности. Както е посочено в отчет №9, това зависи от кривината на пространство-времето, отрицателна или положителна. Ако е втората, то всяко вмешателство в миналото се изглажда в хода на историята. Ако е първата — то различията ще се увеличават. Доколкото може да се разбере от същия този отчет, шансовете са за това, кривината да е положителна. Но ние ще вземем всички предпазни мерки и ще извършим първите опити с минимален...

— Достатъчно — каза шефът ми и махна с ръка. — Това, което разказахте, е много интересно, но не ние ще решаваме.

— Какво имате предвид?

— Изследванията по проект А-237 трябва да бъдат прекратени, а вие незабавно трябва да напишете заключителния отчет. Машината трябва да се демонтира, а сътрудниците да се привлекат по други проекти.

— Какво — завиках аз. — Но вие не може да прекратявате изследванията сега, когато се намираме на прага на...

— Простете ми, Шърм, но мога всичко. Комисията по атомната енергия издаде вчера съответното постановление. То все още не е публикувано официално, но ми дадох указание да прекратя работата веднага щом се върна тук.

— Ах, тези невежествени кариеристи...

— Съчувствам ви, но нямам друг избор.

Загубих самообладание и започнах да го заплашвам, че ще продължа сам изследванията си. Това бе голяма глупост, защото би могъл веднага да ме уволни за неподчинение. Но аз си знаех, че той цени способностите ми, и разчитах, че поради тази причина няма да пожелае да се раздели с мен. Но той реши да уцели два заека едновременно.

— Щом сте толкова разстроени, то въпроса бихме могли да считаме за приключен. Групата ви се разпуска, хората ще бъдат разпръснати по други лаборатории, за вас запазваме досегашната заплата и длъжността консултант, после, след като започнете да разсъждавате по-трезво, ще се опитаме да ви намерим подходяща работа.

Треснах вратата и избягах от кабинета. Отидох направо вкъщи да обмисля всичко на спокойствие. Може би тук се налага да кажа няколко думи за себе си. Смятам, че съм достатъчно възрастен да бъда обективен, а и бъдещето ми се очертава доста кратко, за да има смисъл да се преструвам.

По рождение съм мизантроп, склонен към уединение, не обичам хората и не се интересувам много от тях, а те ми се отплащаха по същия начин. В обществото се чувствах доста неудобно. Успях винаги да кажа това, което не трябва, и редовно ставах за смях. Никога с никого не намирах общ език. Дори когато следях внимателно за всеки свой жест или дума, никога не успях да предугадя реакцията на обкръжаващите ме. Аз смятах, а и сега смятам, че хората са глупави и опасни обезкосмени маймуни, чието поведение не може да се предскаже. Ако си държах езика зад зъбите, следях за всяка своя дума и така избягвах да извършвам неуместни постъпки, то това също не им се нравеше. Казваха ми, че съм бил студен, надменен и недружелюбен, и това в момент, когато се стараех никого да не обидя и да се държа вежливо.

Никога не се ожених, а сега, когато Ви пиша, навлизам в зрялата възраст, без да имам нито един приятел, дори познатите ми не са много повече, отколкото е необходимо за работата ми. Бих си намерил оправдание на възгледите си, като Ви напомня за греховността и

порочността на човечеството, но не го правя, защото и Вие сами знаете достатъчно за това.

Единственото ми занимание извън работата бе интересът към историята на естествознанието. За разлика от другите ми колеги, тази ми склонност бе подсилена от известно, макар и повърхностно хуманитарно образование. Член съм на историческото общество и статиите ми по историята на естествознанието се появяваха в печата.

В малката си къща се върнах, чувствавайки се като Галилей. Този учен преди няколко столетия в моя свят е бил преследван от църковните власти за създаване на астрономическа теория, така както в този свят са преследвали Георг Шварцхорн. Усещах, че съм се родил прекалено рано. Ако науката в моя свят се бе развивала много по-бързо, мен биха ме ценили по способностите ми и всички трудности биха изчезнали от само себе си.

Но, замислих се, науката не се развива с по-бързи темпове? Обърнах се към ранните периоди. Защо Вашите съотечественици, които преди две-две и половина хиляди години са направили първата крачка в храма на науката, не са продължили пътя си в тази посока, докато науката не е станала поне това, което е в моя свят, независима от никого, саморазвиваща се? Аз знам какъв отговор дава на това историята на науката.

Една от причините е било робството, при което се е смятало за недостойно за свободен човек да работи, а също и да се занимава с изследователска дейност и изобретателство, които външно приличат на работа, и поради това не предизвиквали в никого интерес. Другата причина е била невъзможността да се създадат точни измервателни прибори и чисто стъкло. Третата причина — елините създавали космологически теории, които не се опирали на фактите, и повечето от тях се оказали грешни.

Би ли могъл, зададох си въпроса, един човек да се отправи в онези времена и да приложи определени усилия на нужното място и в нужното време и да насочи в правилно русло развитието на науката?

Съществуват множество фантастични разкази на тази тема как пътешествениците във времето внушавали благоговееен ужас на хората, като им показвали открития, направени по-късно. Но почти всеки такъв пътешественик свършвал зле. Или го убивали като магьосник, или ставал нещастен случай, но винаги нещо му попречвало да

направи промени в историята. Като знаей за тези опасности, аз успях да ги предотвратя, обмисляйки внимателно всичко. Аз не бих постигнал нищо, ако бих пренесъл в миналото някакво изобретение, например печатен стан или автомобил, и да го предам на нашите прадеди с надеждата, че те ще повлияят на културата им. Не бих успял за кратко време да ги науча да се ползват от тях, а ако се случил или повреди нещо, те не биха успели да го поправят.

Това, което имаше смисъл да се направи, бе да се намери известен мислител и да му се вдъхне уважение към точните науки. Към мнението на такъв човек биха се вслушали. Като се порових в Сартон и другите истории, се спрях на Аристотел. Чували ли сте за него? Във Вашия свят също е съществувал. Фактически до онова време, когато е живял Аристотел, нашите светове съвпадат.

* * *

Аристотел бе един от най-великите умове на всички времена и народи. В моя свят е бил първият енциклопедист, първият, който се е опитал да знае всичко, да пише за всичко и всичко да обясни. Занимавал се е също и със самостоятелни изследвания, главно в областта на биологията. Но той се е опитал да обхване необятното и прекалено често е възприемал доверчиво най-различни брътвежи, така че колкото е ускорил развитието на науката, толкова и е забавил. Защото, щом греши човек с такъв интелект, то той тегли след себе си поколения умове, не толкова дарени, които се позовават на него като на непогрешим авторитет. Аристотел никога не е признавал необходимостта да проверява хипотезите си. Така например, въпреки че е бил два пъти женен, той е твърдял, че мъжете имат повече зъби от жените. И нито веднъж не му дошло на ум да помоли някоя от жените си да си отвори устата и да й преброи зъбите. Той никога не е разбирал защо трябва да се правят опити и нещо да се изобретява.

Следователно, ако бих могъл да се добера до Аристотел в определен период на дейността му, може би щях да успея да го подтикна в нужната посока.

Кога трябваше да го направя? Очевидно, докато е млад. Но през младостта си той е слушал в Атина лекциите на Платон. Съвсем нямах

намерение да се състезавам с Платон, човек с такъв могъщ интелект, че най-вероятно би ме надспорил. Мирогледът му бе мистичен и антинаучен и затова именно не исках Аристотел да усвои неговите възгледи. Влиянието на Платон бе причината за много от заблужденията на Аристотел. Истинска глупост би било да се появявам в Атина както по време на обучението на Аристотел при Платон, така и по-късно, когато е оглавявал собствена школа. Аз не бих могъл да се представя за елин, а както знаем, в онези времена те са презирали чужденците и са ги наричали „варвари“. Аристотел е бил съвършено нетърпим към варварите. Недостатък, разбира се, но атинските интелектуалци са били така настроени. Освен това по време на завръщането му в Атина възгледите му биха били прекалено затвърдени, че да се повлияе върху тях.

Така стигнах до извода, че най-добре ще бъде да се срещна с него, когато е обучавал младия Александър, сина на Филип II, македонския цар. Той би трябвало да счита тази страна за изостанала, въпреки че при двора са говорили на атически диалект. Възможно е македонските земевладелци да са му станали досадни и да тъгува за учени събеседници. А тъй като той вероятно е смятал македонците за варвари, запознанството с още един варварин не би могло да бъде толкова неприятно, колкото в родната по дух Атина. Разбира се, каквото и да бих постигнал, резултатът щеше да зависи от кривината на пространството-време. Аз не казах цялата истина на шефа. Изчисленията наистина сочеха, че кривината е най-вероятно положителна, но не давах сто процента сигурност. Възможно е усилията ми почти да не повлияят на хода на историята, а възможно е последствията, подобно на кръговете по водата, да се разпространяват все по-далече и далече. В този случай съществуващият свят ще изчезне, както се изрази шефът ми, като дим.

В този миг ненавиждах съществуващия свят и дори не бих мигнал, ако наистина изчезнеше. Гласях се да създам друг свят, много по-добър, и да се наслаждавам на живота, като се върна от миналото.

Проведените опити доказваха, че мога да се пренеса в древна Македония, като избира времето с точност до два месеца, а мястото — с точност до половин парасанга. Машината на времето имаше устройство, позволяващо да пренася пътешественика във всяка точка на земното кълбо и същевременно да го предпазва от попадане в точка,

заета от твърдо тяло. Изчисленията показваха, че ще престоя там около девет седмици, преди да бъда изхвърлен обратно в настоящето.

Щом взех решение, веднага се залових за работа. Първо позвъних на шефа си по телефона (спомняте ли си какво е това телефон?) и се помирих с него.

— Фред — казах му, — признавам си, че прекалих, но трябва да ме разберете добре, това мое дете е единственият ми шанс да стана велик световноизвестен учен. За това откритие бих могъл да получа Нобеловата награда.

— Разбирам те, Шърм, напълно те разбирам — каза той. — Кога ще се върнете в лабораторията?

— Ааа, как... ще бъде със сътрудниците ми?

— Решението отложих, в случай че премислите. Така че, ако се върнете, всичко ще бъде направено, както се договорихме.

— Доколкото разбрах, необходим Ви е отчет по Проекта А-237? — казах, като се постарях гласът ми да не трепне.

— Разбира се!

— Тогава нека механиците не пипат оборудването, докато не напиша отчета.

— Добре, аз още вчера заключих лабораторията.

— Прекрасно. Аз бих желал да заседна в нея и никой да не ме безпокои, преди да Ви предам отчета.

— Договорихме се — отговори той.

* * *

Започнах да се готвя за преместването. Първата ми работа бе да купя от костюмерната на един театър дрехи на античен пътешественик. Туниката или хитонът ми стигаше до коленете. На раменете щях да нося къс плащ-хламида, какъвто са предпочитали конниците. Главата ми щеше да пази широкопола шапка. Престанах да се бръсна, въпреки че няхах достатъчно време да си пусна прилична брада.

Успях да се снабдя с монети от онази епоха. Част от тях бяха истински, като ги купих от една фирма, търгуваща с антична нумизматика, част, и то по-голямата, излях сам през една нощ в

лабораторията. Погрижих се да взема достатъчно пари за безгрижен живот в продължение на девет седмици. Това не беше никак трудно, защото покупателната способност на скъпоценните метали в древността бе десетина пъти по-голяма, отколкото в наше време.

Надянах тежкия пояс с кесията направо на голо тяло. На този пояс имаше също и метателно оръжие, за което вече Ви разправях. Ние го наричаме пистолет. Аз нямах намерение да убивам никого и щях да го ползвам само в краен случай.

Взех също и няколко дребни прибора, да направя впечатление на Аристотел. Джобен микроскоп, лупа, малък телескоп, джобно фенерче, компас, хронометър, малък фотоапарат, а също и известно количество лекарства. Тези предмети щях да показвам само с големи предпазни мерки. Когато разпределих това богатство по чантичките на пояса си, се оказа, че съм тежко претоварен. На другия пояс над туниката висеше малка кесийка с дребни пари за всекидневни разходи и ножче за пера.

Аз свободно четях древногръцки и се опитах чрез магнетофон да се усъвършенствувам и говоримо, като прослушвах разнообразни записи. Разбихах, че ще говоря с акцент, но за съжаление никой не знаеше как точно е звучал атическият диалект. Никой не би повярвал, че съм елин. Затова реших да се представям за индийски пътешественик. Ако кажа, че съм от север или запад, нито един елин не би разговарял с мен, защото европейците са били считани за войнствени, но глуповати диваци. Ако взема да спомена, че съм пристигнал от Картаген, Египет, Вавилон или някоя друга известна цивилизована страна, съществуваше опасност да срещна някой запознат с тези страни и тогава измамата ми щеше да бъде разкрита. Да съобща откъде наистина съм пристигнал бе във висша степен неблагоприятно и щях да го направя само в краен случай. Това би привело към това, че биха ме сметнали за лъжец или луд, в което, осмелявам се да предполагам, и Вие, Ваша милост, неведнъж сте ме подозирали.

Но напълно бе възможно да се нарека индиец. В онези времена елините нищо не са знаели за тази страна, освен нелепи слухове и това, което бе написал в своята книга Ктезий от Книда, преразказал персийски легенди. Гърците са знаели, че Индия е страна на

философите. Затова мислещите елини биха могли да приемат индиеца като почти равен на себе си.

Какво име да приема? Реших да бъде Зандра, като преправих по елински маниер Чандра. Знаех, че те така ще го произнасят, тъй като в техния език нямаше звука „ч“. Много ме безпокоеше това, че костюмът ми е прекалено нов и чист. Реших, че ако това предизвика въпроси, ще казвам, че съм го купил в Гърция веднага щом съм пристигнал, защото не съм искал националният ми костюм да предизвика подозрения.

През деня, ако не тичах из Ню Йорк да търся необходимите ми вещи, се затварях в стаята, където се намираше машината. Колегите ми мислеха, че подготвям отчета или разгласявам машината, а аз през това време се подготвях за пътешествието.

Така изминаха две седмици. Веднъж шефът ми изпрати бележка, в която питаше как вървят работите. Отговорих му, че отчетът е почти готов.

През нощта се върнах в лабораторията. Преди го правех често и охраната не ми обърна внимание. Влязох при машината на времето, заключих се отвътре и извадих костюма и снаряжението.

Бях настроил машината така, че да се окажа близо до Пела, столицата на Македония, през пролетта на 340 година преди нашата ера (976 година по алгонкиния календар). Включих машината, влязох в нея и затворих вратата.

* * *

Невъзможно ми е да опиша чувствата си по време на пътуването. Болката, която изпитах, бе остра, мъчителна, но толкова кратка, че дори не успях да извикам. Същевременно ме притисна чудовищно претоварване, сякаш ме изстреляха като снаряд от оръдие в неизвестна посока. После седалката под мен се изхлузи. Раздаде се трясък и от всички страни в мен се впиха остри клони. Бях попаднал право на върха на едно дърво.

Хванах се здраво за първия попаднал ми пред очите клон. Устройството, което ме изпрати в Македония, бе открило твърдо тяло на мястото, където трябваше да се материализирам, бе ме вдигнало

високо над върховете на дърветата и оттам ме бе пуснало. Паднал бях на стар дъб, започнал да зеленее през пролетта.

Когато се хващах за клона, изпуснах, той падна и се удари тежко в земята. Най-малкото удари нещо. Раздаде се изплашен вопъл.

Дрехите на древните елини не бяха пригодени за катерене по дърветата. Клоните ту закачаха шапката ми, ту дърпаха и късаха плаща ми, ту се забождаха в нежната ми кожа на краката, незащитена от панталоните ми. Най-последно успях да скоча долу от доста високо и паднах в дълбока кал.

Повдигнах глава. Видях, че до мен стои чернобрад мъж, облечен в мръсна туника, навежда се, а в ръката си държи нож. Наблизо чифт волове бяха впрегнати в дървен плуг и търпеливо размахваха опашки. До ствола бе подпряна стомна с вода. Орачът, изглежда, бе завършил браздата си и бе полегнал да си почине, когато аз се бях стоварил върху него.

Достатъчен ми бе един миг да се огледам. После овчарят отново привлече вниманието ми. Той нещо ми приказваше, не схванах нито дума. Всъщност би трябвало да говори на македонски и всъщност, макар и да го считат за гръцки диалект, се отличаваеше толкова много от атическия, че нищо не успях да разбера. Без съмнение този човек би искал да знае какво правя на неговото дърво. Аз изобразих нещо като приветлива усмивка и като се запъвах, бавно произнесох на гръцки:

— Здравей, човече! Аз се заблудих и затова се качих на дървото и се опитвам да намеря пътя.

Той отново заговори, аз не знаех какво да отговоря, той го повтори по-високо и размахна при това ножа. Опитвахме се да се обясним с думи и жестове, но беше съвсем очевидно, че абсолютно не се разбираме. Орачът завика силно, както постъпват всички невежи хора, щом се сблъскат с езиковата бариера. Тогава посочих отдалечения хълм, издигащ се над езерото, където бях забелязал петното, и бавно и внимателно запитах:

— Това Пела ли е?

— Най, Пела! — изражението на лицето му стана не толкова заплашително.

— Аз отивам в Пела. Как да намеря философа Аристотел? — повторих името няколко пъти, но по израза на лицето му разбрах, че за никакъв Аристотел не е чувал. Затова си вдигнах шапката и тоягата,

поопипах под туниката снаряжението си, като проверих дали е на мястото си, подметнах на туземеца едно „Хайре“ за сбогом и се впуснах по пътя.

Когато пресякох разкиснатото поле и излязох на селския път, вече бях решил проблема какво да правя, че да изглеждам закален пътешественик. От спускането по дървото дрехите ми се покриха със зелени и кафяви петна, плащът ми бе разкъсан на няколко места, по лицето си имах драскотини, а краката до коленете бяха покрити с кал. Заедно с това разбрах, че костюмът ми е в известна степен непълен.

Обърнах се назад и видях, че орачът стои изправен, държи се за плуга и гледа след мен озадачено. Бедният, така и не разбра никога откъде съм и какъв съм. Продължих да се движа по разбития селски път, на който между двата коловоза се редуваха камъни, кал и висока трева.

По едно време край мен премина колесница, впрегната в два коня и управлявана от набит мъж с превръзка на челото и високи обуца с навуца. Като чу вика ми, той спря.

— Какво има? — атическият му диалект беше почти като моя.

— Търся философа Аристотел от Стагира. Къде мога да го намеря?

— Той живее в Миза.

— Къде е това място?

Той посочи.

— Не вървиш натам. Върни се обратно по същия път. На брода през Ботия завий надясно и така ще стигнеш Миза и Китион. Разбра ли?

— Струва ми се, че да — отговорих аз. — Колко е далече?

— Около двеста стадия.

Веднага паднах духом. Двеста стадия са цели пет парасанги, или два дни път. Помислих да си купя кон или колесница, но нали не умеех да яздя и да управлявам коне, кой би могъл за кратко време да ме научи в тази непозната страна. Наистина бях чел, че Аристотел е живял в Миза, но понеже това място не беше означено на картата, бях решил, че то е предградие на Пела.

Аз благодарих на любезния си събеседник, той подкара конете си в тръс, а на мен не ми оставаше нищо друго, освен да го последвам пеша. Няма да ви изморявам и отегчавам с подробности за

пътешествието ми. Не знаех къде са разположени селата и нощта ме завари под открито небе. На няколко пъти трябваше да се браня от кучета. Изядоха ме пълчища комари и разни други насекоми.

Пътят се извиваше край огромни блатата, които се простираха по Емафианската равнина и на запад стигаха до Лудийското езеро. Няколко малки рекички се стичаха по склоновете на Бермион и се губеха в блатата.

Най-после се оказах близо до Миза. С последни сили се изкачвах по стръмния склон на Берион, когато шест момчета, яхнали ниски гръцки коне, препускаха долу по пътя. Аз отстъпих настрана, но те вместо да продължат, спряха конете и ме обкръжиха.

— Кой си ти? — запита ме невисоко момче на петнадесет години на чист атически диалект. Косата му бе руса и би бил много красив, ако не бяха пъпките по лицето.

— Аз съм Зандра от Паталипутра — отговорих им аз, като нарекох град Патну с древното му име. — Търся философа Аристотел.

— Аха, варварин! — завика пъпчивият. — Е, момчета, какво ще кажете, ние знаем колко Аристотел обича варварите!

Спътниците му завикаха оскърбления и започнаха да се хвалят, че ще избият всички варвари или ще ги превърнат до един в роби. Аз направих грешка, като се ядосах. Знаех, че е неразумно, но такъв ми е характерът.

— Щом не искате да ми помогнете, то поне ми направете път да продължа.

— Той не е просто варварин, а още и нагъл простак! — завика едно от момчетата и насочи коня си право към мен.

— Отдръпнете се настрана, деца! — казах им.

— Трябва да му дадем урок — каза пъпчивият.

Останалите се разсмяха.

— По-добре ме оставете на мира — казах аз и стиснах тоягата с двете си ръце.

Високото и красиво момче ми събори шапката.

— Така ти се пада, страхлив азиатец — завика то.

Без да му мисля много, изругах на английски и замахнах с тоягата. Дали момчето избягна удара, или конят се дръпна, но аз не улучих. Тоягата изсвири край целта и удари един от конете по муцуната. Той изрева и се изправи на задните си крака. Ездачът беше

без стремена и затова направо се пързулна по гърба и се просна в калта. И шестимата завикаха в един глас. Светлокосият, чийто глас бе необикновено пронизителен, започна да сипе заплахи. Миг по-късно конят му се понесе право към мен. Преди да успея да се дръпна, бях съборен на земята, навирих крака, а животното ме прескочи. За щастие конете се стараят да не стъпват на меко, иначе ми се пишеше зле. Едва успях да се изправа и видях, че останалите момчета също насочват конете си към мен.

Наблизо растеше елха. Успях да се гмурна под долните ѝ клони, преди конете да налетят върху ми. Конниците се въртяха край дървото и пронизително виеха. Аз с труд ги разбирах, но чух как пъпчивият каза:

— Птоломей, иди вкъщи и вземи копията и лъковете!

Тропотът на копитата замлъкна в далечината. Почти нищо не виждах от клонките, но се досещах какво става. Момчетата нямаха намерение да ме атакуват пеша, първо, защото повече им се харесваше да яздят, второ, защото, докато бях опрян на дървото, не бе така лесно да се доберат до мен през преплетените клони, а освен това щях да се браня с тоягата. В моя свят не изглеждах едър, но тук бях къде по-висок от тези деца.

Това сега съвсем не ме вълнуваше. Бях чул името „Птоломей“ и разбрах, че това момче е един от съратниците на Александър, който в моя свят бе станал цар на Египет и основател на знаменитата династия. Тогава пъпчивият би трябвало да бъде самият Александър. Забърках се в неприятно положение. Ако остана на място, ще им послужа като добра мишена за стрелба. Разбира се, бих могъл да застрелям няколко момчета, което временно би ме спасило. Но в страна като тая, където властта на царя е неограничена, трудно можеш да разчитаеш, че ще доживееш до старини, щом убиеш един от приятелите на престолонаследника, да не говоря за самия принц. Докато обмислях положението си и се вслушвах в гласовете им, през клоните прелетя камък, удари се в дънера и отлетя настрана. Мургавото момче, което падна от коня, бе го хвърлило и сега подканяше приятелите си да последват примера му. Видях как останалите се спешиха и започнаха да събират камъни, а известно е, че в Гърция тази стока е предостатъчно.

Камъните полетяха. Разхвърчаха се клончета и иглички. Един по-голям, колкото юмрук, ми засегна глезена. Момчетата се приближиха, та по-добре да се целят. Аз се опитах да се скрия зад дървото, но те забелязаха маневрата ми и ме обкръжиха от всички страни. Удариха ме в главата, кожата ми се разкъса, потече кръв и от болката ми притъмня пред очите. Дали да не се кача на дървото? Но се отказах, защото елхата нагоре се стесняваше и там щях да бъда доста по уязвим.

Така продължи, докато отново се разнесе тропот на копита. Помислих си, че е време да предприема нещо. Птоломей се връща с оръжието. Дори да използвам своето, пак не бих се спасил с бягство, но бе глупаво да стоя и да чакам да ме изподупчат...

Бръкнах под туниката, напилах закрепващото ремъче, откопчах го, измъкнах пистолета и дръпнах затвора.

* * *

Мъжки глас се намеси във виковете. Долових думите: „...оскърбявате безобиден пътешественик... Откъде знаете, че не е княз в страната си? Ще трябва да разкажа на царя... Може да се помисли, че сте роби, току-що получили свобода, а не знатни юноши от благородни семейства...“

Аз се промъкнах към края на завесата от елхови иглички. Набит чернобрад конник се разпращаше с момчетата. Пъпчивият каза:

— Ние просто се позабавлявахме малко.

Измъкнах се изпод клоните, приближих мястото, където лежеше шапката ми, вдигнах я и после се обърнах към непознатия:

— Радвайте се! Добре, че пристигнахте навреме, иначе играта щеше да загубее — аз се усмихнах, като реших да се държа приветливо, независимо от чувствата ми. Само желязното самообладание би ме извадило от тази ситуация.

Конникът изръмжа:

— Кой си ти?

— Зандра от Паталипутра, който се намира в Индия. Търся философа Аристотел.

— Той ни оскърби... — започна едно от момчетата.

Чернобрадият не му обърна внимание.

— Аз съжалявам — каза той, — че твоето запознанство с царския дом бе толкова неприятно. Това дръзко момче — и посочи пъпчивия, — е Александър, синът на Филип, наследник на престола.

После представи останалите:

Хефестион бе този, който ми събори шапката, а сега държеше конете.

Неарх бе падналият от коня.

Птоломей — този, който отиде за оръжието.

А също — Харпал и флот.

— Когато Птоломей се втурна в къщата — продължи непознатият, — го попитах закъде бърза толкова. Разбрах за схватката и реших да тръгна с него. Добре, че слушат учителя си. Те не трябва да се държат недостойно дори с тебе, варварино, защото, постъпвайки така, те самите изпадат до положението на варварите. Аз се връщам в дома на Аристотел. Ти можеш да ме следваш.

Конникът обърна коня си и тръгна към Миза ходом. Шестте момчета се заеха да ловят коня на Неарх. Аз поех след него, въпреки че на места ми се налагаше да подтичвам. Пътят се изкачваше в планината и скоро започнах да се задъхвам.

— Кой си ти... о, господине? — пророних аз.

Ездачът подметна брадата си и удивено вдигна вежди:

— Мислех, че знаеш. Аз съм Антипатър, управителят на Македония.

Преди да стигне селото, Антипатър зави надясно и пое през поддържана територия, напомняща съвременен парк, където бяха издигнати доста статуи. Изглежда това бе така наречената градина на Нимфите, където Аристотел провеждаше уроците си. Ние минахме през този парк и се спряхме пред къщата.

— Аристотел — загърмя гласът на Антипатър. — Един човек иска да те види.

Излезе мъж, приблизително на моя възраст, около четиридесет години, сурово лице и тънки устни, прошарена късо подстригана брада, облечен бе в пищен химатий, голям плащ, украсен с разноцветни спирали, а на пръстите си имаше златни халки.

Антипатър ме представи, като се запъваше:

— Приятелю мой, това... е... как го наричат, от... е... някъде от Индия.

Той му разказа как ме е спасил от Александър и неговите приятели и добави:

— Ако ти скоро не научиш тези кученца да се държат както трябва, то после ще стане късно.

Аристотел внимателно ме погледна.

— Винаги е приятно да се запознаеш с човек, дошъл отдалече. Какво те е довело тук, приятелю мой?

Аз се представих и казах:

— В моята страна ме считат за философ и си помислих, че пътуването ми из Запада не бива да завърши, преди да поговоря с най-великия философ на Запада. Когато попитах кого да търся, всички назоваха Аристотел, сина на Никомах.

Аристотел промърка:

— Аз ще радвам, че ша ме посочили. Хм. Влеж вкъщи и изпий ш мен едно вино. Ти ще ми разкажеш за чудешата на Индия.

— Разбира се, че съм съгласен. А ти на свой ред ще ми разкажеш за откритията си, които са още по-голямо чудо.

— Тогава, влижай, влижай. Ти можеш да оштанеш няколко дни. Имам жа какво да те ражпитам.

* * *

Така се срещнах с Аристотел. Ние, както се казваше в моя свят, се разбихме от половин дума. Между нас имаше много общо. На някого може да не се понрави това, че Аристотел фъфли, или педантичността и прекалената съсредоточеност, или това, че всяка тема разнищваше до умопомрачение.

В това утро, в къщата, построена от цар Филип за придворна школа, Аристотел ми подаде чаша гъсто вино и запити:

— Ражкажи ми жа шлона, това огромно животно, което има опашка и отпред, и отжат. Действително ли съществува?

— Да, действително — отговорих аз и започнах да разказвам всичко, което знаех за слоновете, а Аристотел записваше на лист папирус.

— Как в Индия наричат шлоновете?

Въпросът ме изненада и обърка, съвсем не ми бе минало през главата, че освен всичко, което знаех, в моето пътешествие ще ми потрябва и знание на древните хиндустани. Отпих бавно от виното, като се постарях да проточа времето. Аз никога не съм обичал спиртните питиета и тази течност ми се стори отвратителна, но за постигането на целта си ми се налагаше да се преструвам. Не се съмнявам, че бих измислил някаква безсмислица, но тук паметта ми извърши внезапен скок и си спомних разказите на Киплинг, които бях чел в детството си.

— Наричаме ги хатки — казах аз. — Но в Индия говорят на най-различни езици.

— А какво жнаеш за дивите магарета в Индия, жа които пише Ктежий. Имат ли рог на челото?

— Правилно е да ги наричаме носорози, защото рогът им в действителност е на носа и приличат не на магарета, а на големи свине...

Наближаваше обяд и аз няколко пъти намекнах предпазливо, че трябва да си намеря подслон в Миза, но за моя радост Аристотел не пожела да ме чуе. Той настоя да отидем направо в школата и не обърна внимание на това, че от вежливост се възпротивих.

— Ти ши длъжен да оштанеш тук няколко месеца — каза той. — Друг път няма да имам възможношт да науча повече жа Индия. Не ше бешпокой жа ражходите. Плаща царят. Ти ши първият умен... е-е... варварин, който познавам, а аж отдавна мечтая жа учен и шериожен шъбешедник. Теофрашт ше върна в Атина. Оштаналите ми приятели рядко ше вештяват в този пуштош.

— А македонците?

— Ахой! Някои, като моя приятел Антипатър, не ша лоши хора, но повечето ша бежможъчни като першидшките велможи. А шега ми ражкажи за Патал, нали така ше наричаше родният ти град?

По едно време влязоха Александър и другарите му. Стори ми се, че се пообъркаха, като ме видяха да беседвам насаме с учителя им. На лицето ми се изписа радостна усмивка и казах:

— Хайре, приятели мои! — сякаш нищо не бе се случило.

Момчетата се спогледаха и започнаха да си шептят нещо, но не се решиха нищо да предприемат. На следващото утро, когато се появиха на занятия, Аристотел им каза:

— Аж шъм много жает ш ражговора ш тожи доштопочтен пътешештвеник от Индия, та да ши губя времето с ваш. Няма шмишъл да ви наливам ненужни жнания във вашите жалки умове. Вървете където ши ишкате, на лов ша шайци или риболов, но ишчезвайте.

Момчетата се усмихнаха, а Аристотел каза:

— Штрува ми ше, че и от варварина може да има полжа. Надявам ше, че ти ще оштанеш тук жавинаги, доштопочтени варварино.

Щом юношите си отидоха, да се сбогува с Аристотел влезе Антипатър. Той грубовато, но добродушно ме попита как съм, излезе и се отправи към Пела.

* * *

Времето преминаваше неусетно и докато гостувах на Аристотел, се появиха първите пролетни цветя. Ден след ден беседвахме, разхождахме се из градината на Нимфите или ако валеше дъжд, седяхме в къщата. Понякога бяхме сами, а понякога ни следваха момчетата и ни слушаха. Те често се опитваха да се шегуват с мене, но въпреки че изпадах почти в ярост, си давах вид, че техните закачки ме забавляват, и така избягнах сериозни неприятности.

Научих, че в другата половина на къщата живееше жената на Аристотел с дъщеря му, но той не ми я представи. Само няколко пъти я видях отдалече.

В течение на нашите беседи внимателно се опитах да се прехвърля от чудесата на Индия към фундаменталните въпроси на науката. Спорихме за природата на математиката и какво представлява Слънчевата система. Постарах се да разбере, че при нас, в Индия, астрономията, физиката и другите науки се развиват в съвременно направление, като имах предвид съвременното на моето време. Разказах му за откритията на видните паталипутрански философи: постиженията на Коперник в астрономията, на Нютон във физиката, на Дарвин в теорията на еволюцията и на Мендел в генетиката. (Аз забравих, че тези имена на Вас нищо не ви говорят, но всеки образован човек в моя свят би ги познал независимо от маскарада, към който бях принуден да се придържам.) Постоянно му внушавах колко важно е да

експериментира и да изобретява нови неща, че всяка теория трябва да се проверява.

Аристотел бе самоуверен човек и обичаше да спори, но умът му бе като попивателна и мигновено поглъщаше новите сведения, хипотези и възгледи, независимо дали бе съгласен с тях, или не. Опитах се да намеря компромисно решение между това, което знаех, и това, в което той би могъл да повярва. Затова не му разказах за летателните апарати, огнестрелните оръжия, високите по хиляда фута здания и другите чудеса на техниката. Въпреки това веднъж забелязах, че малките му черни очи внимателно ме гледат.

— Изглежда, ти не ми вярваш, Аристотел?

— Нее, нее — каза замислено. — Но ако вие, индийците, бяхте такива жабележителни изобретатели, както ни уверяваш, те биха изготвили крила като на Дедал и тогава ти би могъл да прелетиш направо в Македония, беж да търпиш лишенията, когато си минал на камила през цяла Персия.

— Такива крила са се опитали да направят, но мускулната сила на човека е недостатъчна.

— Аха. Ти донешъл ли си нещо от Индия, което би могло да потвърди майсторството на твой народ?

Отдавна очаквах този въпрос.

— Донесъл съм някои дребни приспособления — казах аз, бръкнах под туниката и измъкнах лупата. Показах му как се използва. Аристотел поклати глава.

— Жащо не ми го покажа по рано?

— Човек често си навлича нещастия, когато се опита изведнъж да измени възгледите на хората.

— Прав си, прав си. А какво друго си донешъл?

Аз възнамерявах да му показвам приборите постепенно, не изведнъж, но той бе така настойчив, че трябваше да отстъпя, преди да се разгневи. Малкият телескоп не беше достатъчно мощен да види с него спътниците на Юпитер или пръстените на Сатурн, но и това, което забеляза, бе достатъчно да го убеди във възможностите на прибора.

Една от дискусиите ни в градината на Нимфите бе прекъсната от леко въоръжен конник. Без да ни обръща внимание, заговори направо на Александър:

— Приветствам те, о, престолонаследнико! Царят, твоят баща, ще бъде тук още преди залез слънце.

Настана суматоха. Всички се хвърлиха да подреждат. Ние се бяхме строили пред големия дом, когато със звън и тракане пристигна царската кавалкада. Всички носеха шлемове, украсени с гребени и развяващи се наметала. Веднага познах Филип по едното му око. Той бе висок мъж, изключително як и строен, целият покрит с белези. Гъстата му черна брада бе започнала да посивява. Той скочи от коня, прегърна сина си, небрежно поздрави Аристотел и каза на Александър:

— Ти искаш ли да вземеш участие в обсада на градове?

Александър зави от възторг.

— Тракия е покорена. Но подтиквани от атиняните, Византий и Перинт се надигнаха срещу мен. Виждаш ли, те не се нуждаят от даровете на Великия Цар. Време е, момчето ми, да помиришеш кръв. Искаш ли да дойдеш?

— Разбира се! А приятелите ми? Могат ли и те да дойдат?

— Стига да поискат и ако родителите им позволят.

— О, царю! — каза Аристотел.

— Какво ти трябва, философе?

— Аш ще надявам, че и това обучението на престола наследника няма да жавърши. Той трябва още много неща да научи.

— Учението му ще продължи. Веднага ти го изпращам обратно, щом градът падне. Но момчето навлиза в онази възраст, когато е нужно да се захваща вече за работа, а не само да слуша твоите мъдри и възвишени слова. Кой е този? — единственото око на царя се впи в мен.

— Шандра от Индия, филошоф-варварин.

Филип дружелюбно се усмихна и ме потупа по рамото.

— Радвай се! Ела в Пела и разкажи на военачалниците ми за Индия. Кой знае? И там може да стъпи крак на македонец.

— Много по-важно е да получим сведения за Персия — каза един от военачалниците на Филип, красив юначага с червеникава брада. — Той неотдавна е минал оттам. Какво ще ни кажеш? Този дявол Артаксеркс още ли се държи здраво на трона си?

— Аз почти нищо не зная — казах и усетих, че сърцето ми пропада към петите при мисълта, че сега ще ме разобличат. — Минах

през северните владения на Великия Цар и почти не съм влизал в големите градове. Съвсем не зная каква политика водят.

— Наистина ли? — запита червенобрадият и ме погледна подозрително. — Ние ще продължим този разговор.

По знак на царя те шумно влязоха в голямата къща, където се суетяха готвачът и прислугата. Насядахме и аз се оказах между Неарх, малкия критянин, приятеля на Александър, и воина, който не говореше на гръцки. Затова почти не пророних дума, а и почти нищо не разбрах от общия разговор. Попитах Неарх да ми назове военачалниците.

— Високият, отдясно на царя, е Парминион — каза той, — а червенобрадият — Атал.

Когато изнесоха храната и започна разпивката, до мен се настани Атал. Воинът му отстъпи мястото си. Атал бе изпил много вино, но макар и да се поклащаше леко, главата му беше ясна.

— Та ти каза, че си преминал през владенията на Великия Цар? — запита той. — Какъв ти беше маршрутът?

— Казах ти вече — покрай северната граница.

— Тогава е трябвало да спреш в Орха.

— Аз... — започнах и веднага спрях. Възможно бе Атал по такъв начин да се опита да ме улови. Какво ще стане, ако кажа „да“, а този град се намира много по на юг? Или той е бил там и го познава? Много гърци и македонци са били наемници на персийския цар. — Аз преминах през различни градове и не си спомням имената им.

Атал мрачно се усмихна в брадата си.

— Изглежда пътешествието ти е било много полезно, щом не помниш, къде си бил. Кажи, да си чул за бунтове или смутове в северните провинции?

Напълних устата си с вино, така се отклоних от отговора и се помъчих да скрия объркването си. Отпивах от чашата, докато Атал накрая не каза:

— Добре, да предположим, че действително нищо не знаеш за Персия. Тогава ми разкажи за Индия.

— За какво да разказвам? — и хлъцнах, виното започна да ми действа.

— Аз съм войник и бих желал да науча за индийското военно изкуство. Как си обучавате бойните слонове.

— О, ние измислихме нещо къде-къде по-добро.

— И какво именно?

— Ние разбрахме, че слоновете от плът и кръв са ненадеждни в бой, независимо от големината си, защото често се плашат и побягват, при което тъпчат собствената си войска. Затова философите на Паталипутра създадоха механични стоманени слонове със скорострелни катапулти на гърба им.

Така в замъгления ми мозък се трансформираха бронираните машини на моя свят. И досега не знам защо наговорих на Атал тези глупости. Известна част на вината е антипатията, която изпитвах към него. От историята ми бе известно, че той не е лош човек, въпреки че понякога върши безразсъдни и глупави постъпки. Но най-ме дразнеше това, че се надяваше да изтръгне сведения с хитрите си въпроси, а цялата му хитрост бе съшита с бели конци. Гласът, изражението на лицето казваха ясно: ти си лукав, ти си потаен, ти си... въобще трябва да те следим с четири очи.

Той беше от този тип хора, които, щом получат заповед да следят врага, веднага се маскират с фалшива брада, загръщат се с дълъг черен плащ и посред бял ден вървят, душейки насам-натам, и привличат всеобщото внимание. Освен това той ме разтревожи, като прояви такъв интерес към миналото ми.

Но основната причина за безразсъдството ми бе силното вино. В моя свят пиех малко и не бях свикнал на такива пирове.

Атал при споменаването на механическите слонове веднага наостри уши.

— Какви ги говориш?

— О, ние имаме и по-страшни неща. Ако сухопътните сили на врага отразяват атаките на стоманените ни слонове, ние изпращаме летящи колесници, впрегнати в грифони, и отгоре обсипваме врага с копия. — струваше ми се, че съм изобретателен както никога преди.

Атал зина от изумление.

— И какво още?

— Ха... е... имаме мощна флота и с нея контролираме Ганг и крайбрежието на океана. Корабите ни нямат нужда нито от платна, нито от гребла. Движат ги специални машини.

— Всички ли индийци владеят подобни чудеса?

— Почти, но паталипурците са най-изкусни. Когато в морските сражения врагът ни превъзхожда, изпращаме питомни тритони, които

продупчват дъната на неприятелските кораби.

Атал се намръщи.

— Варварино, кажи ми защо, като имате такова силно оръжие, Паталала... Патапут... е, де, жителите на вашия град не са завоювали целия свят?

Аз се разсмях гръмогласно и потупах пиански събеседника си по рамото:

— Та ние, приятелю, отдавна сме го завоювали. Вие, македонците, просто не сте забелязали, че се намирате под наше владичество.

Той трудно смля тази глупост и страшно се намръщи.

— Ти, варварино, нещо ме будалкаш! И кого? Мен! Кълна се на Херакъл, че ще те...

Атал се изправи и замахна да ме удари с юмрук в лицето. Вдигнах ръка да се защитя.

— Атал! — викнаха му от другия край на масата. Цар Филип ни беше следил.

Военачалникът Атал отпусна юмрука си и измърмори нещо като:

— О, богове! Летящи колесници, питомни тритони! — и като се люлеееше, се запъти към компанията си.

От историята знаех, че не го очаква щастливо бъдеще. Съдено му бе да ожени племенницата си за Филип, а след време младата жена и бебето ѝ ще убият по заповед на Олимпиада, първата жена на македонския цар, който сам ще падне пронизан от ръката на вероломен убиец. Скоро по нареждане на Александър ще се разправят и с Атал. Сърбеше ме езикът да му намекна за това, но се сдържах. И без това бях привлякъл прекалено много вниманието към себе си.

В самия разгар на пира пристигна Аристотел и изгони момчетата. После ми предложи:

— Штани, Шандра, да ше ражходим, да ни лъхне швеж ветрец и да ши лягаме да шпим. Тежи македонци ша като беждънни бъчви. Не мога да ги наштигна.

Като излязохме в градината той ми каза:

— Атал мишли, че ши першийшки шпионин.

— Какво? Да съм шпионин? Но, божествена Хера, защо? — и докато възклицавах, вътре в себе си проклинах глупостта си, поради

която си бях спечелил сериозен враг. Кога най-после ще се науча правилно да се държа с представителите на човешкия род?

— Той шмята, че никой не може да мине през цяла штрана и да оштане в неведение, какво штава в нея. Шледователно ти жнаеш жа Першия повече, отколкото кажваш, но не ишкаш, да мишлим, че ши швържан по някакъв начин ш нея. А ако не ши перш, то жащо ще криеш, шлед като не ши дошъл при наш ш враждебни намерения?

— Персиецът би се страхувал, че елините ще се отнесат враждебно към персиеца. Въпреки че аз не съм персиец — побързах да добавя.

— Не си прав. В Елада спокойно живеят много персийци. Спомни си Артабас със синовете си, който избяга от царя си и сега живее в Пела.

На това място от разговора ни ми хрумна как мога да докажа невинността си.

— В действителност аз минах много по на север, отколкото казах, край бреговете на Каспийско и Евксинско море, а едва след това през владенията на персийския цар, но не през Бактрийската пустиня.

— Наистина ли? Жащо мълча дошега? Ако това е така, то ти би дал отговор на въпроса на нашите географи дали Кашпийско море е вътрешно или е част от Шеверния океан.

— Боях се, че няма да ми повярват.

— Аж не жнам на какво да вярвам, Шандра. Ти ши штранен човек. Не мишля, че ши першиец — те никога не са били филошофи. Добре е, че не ши першиец.

— Жащо?

— Жащото ненавиждам Першия — просъска той.

— Наистина ли?

— Да, и мога да изброя нещастията, донешени ни от царя на царете. Но доштатъчно е да ти кажа, че те предателшки хванаха прекрашния ми тъшт и пошле го рашпънаха. Някои, като Ишократ, кажват, че ние трябва да ше обединим и да жавоюваме Першия. И ако Филип бъде жив, възможно е да ше опита. Но — продължи с друг тон, — аж ше надявам, че той няма да въвличе в тажи война градовете на Елада. Твърдината на цивилизацията няма работа до хапането между тираните.

— У нас, в Индия — казах надменно и нравоучително — считат, че значение имат само личните качества на човека, а не неговата народност. Хората, независимо от нацията, са или добри, или лоши, или никакви.

Аристотел повдигна рамена.

— Познавах и доштойни першийци. Това е чудовищно раждута държава. Не може да бъде цивилизована държава с нашеление повече от няколко хиляди души.

Нямаше смисъл да му разказвам какви държави в бъдещето ще станат неотменима част на планетата. Аз се стараех да променя научните методи на Аристотел, а не неговите изостанали възгледи за междудържавните отношения.

* * *

На следващия ден, малко преди обяд, цар Филип с хората си и шестте ученици на Аристотел запрашиха към Пела, а след тях потегли цял керван товарни мулета и личните роби на момчетата.

— Да ше надяваме — каза Ариштотел, — че шлучаен камък от прашка или штрела няма да улучат Алекшандър в главата, преди да е показал на какво е шпошобен. Притежава много дарби и далеч може да штигне, въпреки че ако ше заинати, трудно би ше шправил някой ш него. А шега, мой шкъпи Шандра, да ше върнем на въпроша жа атомите, жа които ти ражкажваш явни глупошти. Първо, трябва да прижнаеш, че щом шъщештвува цялото, то трябва да шъщештвува и чашта му. Шледователно няма неделими чаштици...

Три дни по-късно, когато още се блъскахме над атомния проблем, тропот на копита прекъсна беседата ни. Пристигна Атал с цял отряд конници. До него яздеше мургау висок мъж с дълга сива брада. Дрехите му, шапка, куртка и панталони, ме накараха да помисля, че той е от моето време. И това ме изпълни с тъга, въпреки че, докато бях живял в него, изпитвах само ненавист.

Наистина дрехите му по нещо се различаваха от нашите. Шапката представляваше цилиндричен калпак с наушници. Кафявата куртка бе дълга до колената, а панталоните имаха същия цвят. Целият костюм бе стар и износен, навсякъде се виждаха кръпки. А самият

мъж бе едър, кокалест, с огромен орлов нос, широки скули и мънички очички, скрити под надвисналите вежди.

Всички скочиха от конете и няколко коняри подхванаха поводите, да не се разбягат. Войниците ни обкръжиха и като се опряха на копията си, застанаха неподвижно. На гърбовете им висяха кръгли бронзови щитове. Копията им бяха обикновени шестфутови пики на гръцките хоплити, а не сарасами — тежките петнадесетфутови копия на фалангистите.

Атал каза:

— Аз искам да задам на твоя гост още няколко въпроса по философия, о, Аристотел.

— Питай!

Атал се обърна, но не към мене, а към сивобрадия и му каза нещо. Непознатият обърна очи към мене и заговори на непознат език.

— Нищо не разбирам — казах аз.

Той отново заговори, този път, както ми се стори, на друг език. Така няколко пъти се обръщаше към мене и винаги думите му звучаха различно и аз трябваше да отговарям, че не го разбирам.

— Ето, виждате ли? — каза Атал — той се прави, че не разбира нито персийски, нито мидийски, нито арменски, нито арамейски. Той не би могъл да мине през земите на Великия Цар, без да е научил поне един от тези езици.

— Кой си ти, о, господине? — запитах сивобрадия.

Старецът горделиво се усмихна и заговори гръцки с гърлен акцент.

— Аз съм Артавазд или Артабаз, както ме зоват гърците. Някога бях управител на Фригия, а сега съм беден наемник на цар Филип.

Значи това бе знатният персийски бежанец, за когото ми спомена Аристотел.

— Хващам се на бас, че той дори не говори индийски — каза Атал.

— О, разбира се — отговорих му и започнах на английски: — Настана време всички добри хора да помогнат на своята партия. Преди осемдесет и седем години нашите прадеди поставиха...

— Какво ще кажеш за това? — попита Атал Артавазд.

Персиецът повдигна рамене.

— Досега не съм слушал нищо подобно. Но Индия е обширна страна и там говорят на най-различни езици.

— Аз не... — започнах, но Атал ме надвика.

— На кой народ принадлежи?

— Не зная. Индийците, които съм виждал, са много по-мургави, но зная, че има и светлокожи.

— О, Атал, изслушай ме и всичко ще ти обясня — казах аз. — Почти целият ми път премина извън пределите на Персия. Пресяхох Бактрия и заобиколих от север Каспийското и Евксинското море.

— И какво още ще ни разкажеш? — каза Атал. — Та всеки образован човек знае, че Каспий е залив, врязал се навътре в сушата и открит на север към океана. Затова не си могъл да преминеш оттам. Така че ти още повече се оплете в лъжливите си конци.

— О, Атал, чуй ме! — възрази Аристотел. — Шъвсем не е така. Още Херодот, и други шлед него, е шчитал, че Кашпий е вътрешно море...

— Дръж си езика зад зъбите, професоре — сръза го Атал. — Става дума за сигурността на държавата. Нещо с този мним индиец не е наред и аз се опитвам да изясня какво именно.

— Какво подожрително има в това, че човекът е дошъл от далечна штрана и ни ражкажва ражни небивалици жа пътешештвието ши?

— О, съвсем не е толкова просто. Аз разбрах, че за първи път се е появил на върха на едно дърво в полето на свободния селянин Дикт, син на Писандър. Този човек помни, че преди да полегне за почивка, е погледнал дървото да види дали няма врани. И ако Зандра е бил наистина горе, той е щял да го види, защото листата тогава са били още малко. А само след миг се раздал шумът от падащото тяло. Простосмъртен не може да падне от небето направо на клоните.

— Може би е прилетял от Индия — защити ме Аристотел. — Кажвал ми е, че имали чудешни машини.

— Нека тогава ми направи чифт крила, ако остане жив след разпита в Пела — каза Атал. — А още по-добре — и за коня ми, че да изпревари Пегас. А сега... Хванете го! Вържете го!

Войниците се спуснаха към мен. Не рискувах да се предам. Сигурно щяха да ме обискират и да ми вземат оръжието. Тогава щях да бъда съвсем беззащитен. Дръпнах туниката си и посегнах да извадя

пистолета. Скъпи секунди отидоха, докато откопчех ремъчето, но въпреки това оръжието бе в ръката ми, преди някой да ме е докоснал.

— Назад! — извиках аз. — Или ще ви удари мълния!

В моя свят хората знаят колко опасно е това оръжие и биха се изплашили, но македонците не го бяха виждали досега и продължиха да се приближават. Атал бе съвсем близо. Първо стрелях в него, после във войника, който се опита да ме хване.

Изстрелът се съпровожда с бляскане на светлина и оглушителен грохот, приличен на паднала наблизко гръмотевица. Македонците се развикаха. Атал падна ранен в бедрото.

Аз се обърнах и, докато се опитвах да пробия веригата войници, през главата ми мина мисълта дали ще успея да завладеем някой кон. Силен удар в хълбока прекъсна дишането ми. Опитаха се да ме понижат с копие, но поясът ме спаси. Стрелях по нападателя, но в бързината не уцелих.

— Не го убивайте! — развика се Аристотел.

Една част от войниците се дръпнаха назад, сякаш се канеха да побягнат, а останалите размахваха копията си. Десети от секундата се колебаха, или се бояха от мен, или се колебаеха, или ги обърка викът на философа. При други условия те биха послушали командира си, но той сега лежеше на тревата и разглеждаше изумено раната си.

На земята падна копие и един войник побягна, но в този миг свитки ми излетяха от очите и почти в безсъзнание паднах. Друг войник бе употребил дръжката на копието си като тояга и ме халоса по главата. Преди да се съвзема, тълпата се нахвърли. Бутаха ме и ме ритяха. Някой изтръгна пистолета от ръката ми. Изглежда изгубих съзнание, защото помня само, че лежа в калта, а силни ръце дърпат туниката ми. Атал се подпираше на един войник и стоеше над мен с окървавена превръзка на крака си. Изглеждаше бледен и уплашен, но достатъчно решителен. Вторият, в когото бях стрелял, не мърдаше.

— Тук значи е крил дяволските си приспособления! — посочи Атал пояса ми. — Свалете го.

Хората му дълго се занимаваха с токата, преди един от тях да се досети да употреби кинжала си. Златните монети в кесията ми предизвикаха див възторг.

Аз се размърдах, опитах се да стана, но двама войници стъпиха на ръцете ми, като се опитваха по този начин да ме удържат.

Непрекъснато мърмореха нещо.

— Той е прекалено опасен — каза Атал, като гледаше пояса, — че да го оставим жив. Кой знае дали дори вързан не може да се вдигне във въздуха и да изчезне с помощта на някое вълшебство.

— Не го убивайте! — замоли се Аристотел. — Той би могъл да ни научи на много полежни неща.

— Няма нищо по-полезно от безопасността на държавата.

— Но той щъш пожнанията ши ще принеше полжа на държавата — обърна се Аристотел към перса. — Нали е така?

— Моля те, не ме забърквай в тази работа — отговори Артавазд. — Не е за моя ум.

— Ако той представлява опасност за Македония — каза Атал, — следва веднага да го унищожим.

— Почти е невероятно, че сега би могъл да ни причини някаква вреда — възрази Аристотел, — но е много вероятно, че би могъл да ни бъде полезен.

— Зандра притежава предостатъчно възможности да ни навреди — упорствуваше Атал. — Само вие, философите, може да си позволите търпимост към интересуващите ви чужденци, но ако от него замирисва на беда, то за работа се захващаме ние, войниците. Нали е така, Артавазд?

— Аз казах това, което ме помолиха, и няма да добавя нито дума повече — отвърна персиецът. — Аз съм простодушен велможа от чужда страна и са ми недостъпни вашите гръцки хитрини.

— Мога да ти увелича мощта на армията! — завиках към Атал.

— Не се съмнявам, не се съмнявам, че можеш, а също и в това, да превръщаш хората в камъни чрез заклинания, както погледът на Горгоната.

След тези думи той извади меча си и изпробва острието му с палеца си.

— Ти ще го убиеш наистина, невежествени човече — закърши ръце Аристотел. — Нека поне царят да каже присъдата си по това дело.

— Съвсем не е по невежество — възрази Атал. — Той е убиец! — и посочи мъртвия войник.

— Аз идвам от друг свят! — продължих да викам. — Аз съм от друг век! — но Атал изглеждаше непоколебим.

— Време е да свършваме с това — каза той. — Поставете го на колене. Главк, вземи меча ми, аз няма да се справя, едва се държа на краката си. Склони главичка, скъпи мой варварино...

Атал не успя да довърши, когато той и всички останали, и всичко около мен изведнъж изчезна. Испитах същата онази болка и същото усещане, че са ме изстреляли от гърлото на чудовищно оръдие.

Осъзнах се да лежа върху миналогодишни листа, заобиколен от високи тополи. Свеж вятър разлюляваше короните им и клоните свенливо показваха сребристите си повърхности. За човек, облечен като мен само със сандали, бе прекалено студено.

Времето ме бе изхвърлило обратно в 1981 година. Но къде съм? Трябваше да се намирам недалече от Националния институт в Брукуайн, в света, където всичко е подчинено на високоразвитата наука. Но тук наоколо нямаше и следа от нея. Въобще освен тополи, не се виждаше нищо друго.

Заохках, с мъка се изправих и се огледах. Целият бях покрит със синини, от устата и носа ми течеше кръв. Можех да се ориентирам само по шума на далечния прибой. Като треперех от студ, се запромъквах през гората. След стотина крачки излязох на песъчлив бряг. Вероятно това е крайбрежието на остров Севанхаки или Лонг-Айленд, както го наричахме, но ми бе трудно да определя. Наоколо — никакви следи от хора, само брегът се извиваше в далечината и изчезваше в далечината на хоризонта, от едната страна океан, от другата — девствен лес.

Какво бе станало? Недоумявах. Може би науката се е развивала така бързо, следствие на намесата ми, че човечеството се е изстребило в кръвопролитна война? Философите допускаха такава възможност, но аз никога не се отнасях сериозно към нея.

Започна да ръми. Отчаян се хвърлих на пясъка и заудрях с юмруци по него. Изглежда отново изпаднах в безсъзнание.

Първото нещо, което възприех, щом се свестих, бе познатият ми тропот на копита. Вдигнах глава и видях, че конникът е над главата ми. Нищо не бях чул досега, защото пясъкът заглушаваше ударите на копитата. Не повярвах на очите си.

За миг ми се стори, че отново съм в Македония. Ездачът бе воин с доспехи и оръжие, напомнящи античните. Отначало шлемът му ми заприлича на гръцки. Когато се приближи, оказа се, че не е съвсем така

— гребенът бе направен от пера, а не от конска опашка. Наличникът скриваше почти цялото лице, но забелязах, че е мургаво и безбрадо. Човекът бе облечен в куртка, обшита с метални пластинки, кожени панталони и ниски обувки. На седлото му бяха окачени лък и малък щит, на гърба му на ремък се поклащаше тънко копие. По стремето на коня разбрах, че не съм в древния свят.

Докато изумен и вцепенен гледах конника, той насочи копието си към мен и заговори нещо на непознат език. Аз станах и вдигнах ръце над главата си, като помолих да ме пощади. А той като размаха копието си, заповтаря въпроса си все по-високо и по-високо. Успях само да кажа:

— Нищо не разбирам! — на всичките ми известни езици, но се оказа, че нито един от тях не му бе познат.

Накрая той изгуби търпение, обиколи ме, изръмжа някаква заповед, посочи към гората и ме подтикна с дръжката на копието си. Тръгнах по пясъка и накуцвах, а дъжд, кръв и сълзи течаха по лицето ми.

Останалото Вие знаете повече или по-малко. Аз не успях да разкажа нищо свързано за себе си и затова сахем Линейпа Вейотан дебелият ме направи свой роб. Четиринадесет години се трудих в имението му, храних свине и събирах съчки. Когато той умря и избраха нов вожд, аз бях прекалено стар за такава работа, а освен това достатъчно осакатен от побоищата на сахема и надзирателите му. Приемникът му разбра, че в известна степен съм грамотен, независимо от нещастната си съдба се научих да говоря и чета по анголкински, освободи ме от предишните ми задължения и ме назначи за библиотекар.

Теоретически можех да ходя където си поискам, но не успях да се възползувам от това си право. Бях прекалено стар и слаб, да понеса тежестите на пътешествие в този свят, а съдейки по всичко и другите страни не са по цивилизовани от тази. Освен това няколко души посещават лекциите ми по естествознание и се старая да им внуша мисълта за достойнствата на научния метод. Възможно е да запаля в душите им мъничка искра, независимо че не успях да направя това през 340 година преди Раждането на Христос.

Веднага щом започнах новата си работа, се заех да разбера какво бе довело света в съвременното му състояние. Предшественикът на Вейотан бе събрал значителна библиотека, която сега беше запустяла. Част от книгите бяха пострадали от влагата, част — изгризани от мишки и плъхове. Но и останалото ми даде достатъчна представа за литературата на този свят от античните времена до наши дни. Тук бе дори „Историята“ на Херодот и „Диалозите“ на Платон, напълно идентични с тези, които бяха съществували в моя свят.

Срещнах и лингвистични трудности. Европейските езици, макар и не много, се различаваха от това, което бях знаел в моето време. Например английският е по-близък до немския, тъй като Англия не е била завоювана от нормандците.

Трудно ми бе да чета без очила. За щастие повечето манускрипти бяха написани с едър отчетлив почерк. Преди няколко години успях да си намеря очила, внесени от Китай, където изобретяването на печатния стан спомогна за развитието на занаятите. Но това е неотдавнашно изобретение и те не са така съвършени, както в моя свят.

Прочетох всички книги по история, да открия кога са започнали измененията, и разбрах, че различията са се изявили доста бързо. Александър тръгнал за Индия, но не умрял на тридесет и две години. Преживял още петнадесет години и загинал в битка със сарматите. Не зная как краткото ми запознанство с мен му е помогнало да избегне маларийния комар. Възможно е да съм събудил по-жив интерес към тази страна, отколкото е било без моето вмешателство, а това е предопределило оставането му там за по-продължително време, което е изменило течението на живота му. Създадената от него държава не се разпаднала след смъртта му, а просъществувала повече от столетие.

Римляните покорили Средиземноморието, но всичките им войни, които са водели, и имената на известните личности са различни. Две от основните религии — Християнството и Ислямът — така и не възникнали. Вместо тях се появили Митраизмът, Оденизмът и Сотеризмът. Последната е гръко-египетско учение, основано от пламенен пророк, чиито последователи го наричат с гръцката дума, означаваща „спасител“.

Но древната история като цяло следвала пътя, подобен на моя свят, въпреки че действащите лица носели други имена. Римската империя също се разпаднала, но подробностите са други. Императорът на хуните управлявал в Рим, а на готите — в Антиохия.

Основните различия започват след падането на Римската империя. В моя свят преди около деветстотин години започва възраждането на научната мисъл, а след четири столетия следва техническата революция. В сегашната история възраждането става столетия по-късно, а революцията едва започва. Компасът и платноходните съоръжения на корабите не са били изобретени, а това предопределило, че Северна Америка била открита и заселена от Север през Исландия и значително по-бавно. Огнестрелното оръжие не било познато, което означавало, че аборигените не били унищожени от европейците, запазили независимостта си и постепенно се научили да обработват метали, да тъкат и други подобни неща. Сега повечето европейски селища са асимилирани, въпреки че представителите на управляващите династии на абнаците и мохиканите често се раждат със сини очи и носят имена като Ерик и Свен.

* * *

Нямах търпение да се добера до работите на Аристотел, да погледна какво влияние съм му оказал и разбера какво отношение има това към последвалото развитие на събитията. По споменаването на произведенията му в други книги разбрах, че много от тях са дошли до наши дни, въпреки че имената им са различни. Единствените оригинални негови съчинения в нашата библиотека бяха три есета: „За правосъдието“, „По въпроса за образованието“ и „За страстите и гнева“. В нито едно от тях нямаше и следа от мое влияние.

Прерових почти цялата библиотека на сахема, докато не намерих ключа към разгадката. Това бе превод на иберийски език на книгата „Биография на великите философи“, написана от Диомед от Мазак. Аз не бях срещал този автор в литературните източници на моя свят и е възможно той там никога да не е съществувал. Както и да е, но една голяма глава е посветил на Аристотел, откъдето си позволявам да цитирам следния откъс:

„И така, докато пребивавал в Мителин, Аристотел прилежно изучавал естествените науки. Както свидетелствува Тимотей, той се канел да напише серия работи, в които искал да поправи грешките на Емпедокъл, на Демокрит и на други свои предшественици. Но след като се заел с възпитанието на Александър, сина на Цар Филип, и заминал за Македония, при него се появил пътешественикът Санд из Палиботра, мъдър индийски философ. Той осмял опитите на Аристотел да води научни изследвания и му казал, че в неговата страна вече е открито всичко онова, за което елините дори не се досещат, но въпреки това не им се удало да създадат удовлетворителна картина на Вселената. Нещо повече, той твърдял, че е невъзможно да се постигнат успехи в натурфилософията, докато елините не престанат да пренебрегват физическия труд и не се заемат с провеждането на измерителни опити с различни механизми, като тези, които правят хитроумните египетски и азиатски занаятчии.

Цар Филип разбрал за пребиваването на този чужденец в страната си и като подозирал, че той може да се окаже шпионин на чужда държава, изпратен да причини някаква вреда на младия принц, отишъл с войниците си да го арестуват. Но на заповедта на царя да го последва в Пела Санд отвърнал като поразил с мълнии всичките му войници. После скочил на колесница, в която били впрегнати крилати грифони, и отлетял към Индия. Но други източници споменават, че човекът, който искал да арестува Санд, бил управителят Антипатър. Санд го обвинил с мрак заедно с Аристотел, а когато завесата се разсеяла, индиецът бил изчезнал.

Аристотел бил упрекнат от царя, че е дал подслон на такъв опасен гост, и потресен от кървавата развръзка, решил да изостави заниманията си с науката. Защото, както пояснил в знаменития си трактат «За греховността на естествените науки», нито един добропорядъчен елин не трябва да си запълва главата с подобни предмети, първо, защото за създаването на такива обосновани теории е необходимо да се обработят такова количество данни, че дори всички гърци да се занимават само с това в продължение на векове, те пак не биха успели. Задачата е неизпълнима. Второ, развитието на науката изисква провеждането на опити и изобретяването на механизми, а такава работа, въпреки че презрените азиатци имат склонност към нея, унижава достойнството на свободния елин. И накрая, някои варвари са

надминали вече гърците в тази дейност и не подобава на елините да се съревновават с низши народи в занаяти, в които те са по рождение по-изкусни. Елините трябва да се грижат за непоколебимостта на моралните основи, възпитанието на патриотизъм, лична доблест, развитие на политическото мислене и естетическия вкус и да предоставят на варварите изкуствените средства, които им позволяват да водят спокоен и добродетелен живот, който осигурява бъдещите научни открития.“

* * *

Ето какво било. Авторът безспорно нещо е объркал, но това следва да се очаква от един античен историк. Уви! Наставленията ми бяха възприети прекалено добре. Аз не оставих дори камък от сградата на наивната самоувереност на елинските философи и ги накарах да изпитват отвращение от заниманието с наука. Трябваше да помня колко е привлекателно създаването на блестящи теории и обширни обобщения, дори когато са погрешни. Възможността да казваш истини е стимулът, който заставя учените с години усърдно да събират факти, дори да им се струват невзрачни и обикновени. Ако античните учени бяха осъзнали колко е трудно да се събират данни, те биха се ужасили и биха изоставили научните занимания. Кое то именно е станало!

По ирония на съдбата тук съм абсолютно безсилен да изменя нещо. Ако се бях върнал в общество с развита наука и техника, бих могъл да построя нова машина на времето, да се отправя в миналото и някак си да поправам сторената грешка. За съжаление нищо подобно не може да се направи в свят, който не е изобретил неща като цялостни ниобиеви тръби... Единственото, което доказах със злополучното си пътуване, беше, че пространство-времето притежава отрицателна кривина, но кой сега се интересува от това?

Ако Вие още помните, когато Ви посетих за последен път, Вие ме попитахте какво означава девизът, изписан на стената на килията ми. Аз Ви казах, че ще го разкрия пред Вас, когато Ви разкажа цялата тази фантастична история. Девизът гласи: „От добро добро не търсят“, и най-добре бе през целия си живот да го следвам.

Искрено Ваш
Шърман Уивър

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.